

15 éves a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal

Írhatnánk kamaszkorúnak is, ahogyan azt az egyik – hivatalbeli munkájára – visszaemlékező teszi, de a rendszerváltást követően a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal (a NEKH) létrejötte az érintettek számára komoly történés, kiemelkedő esemény volt. Sokan talán nem is gondolnak rá, de csak azóta beszélünk Magyarországon kisebbségi politikusról, ez a fogalom korábban ismeretlen volt. Akik folyóiratunknak most röviden leírják visszaemlékezéseiket – a jelenlegi és a volt elnököket, illetve helyetteseiket kértük erre –, bár tárgyyszerűen, mégis személyes hangon összegezzük. Remélhetően akadnak majd olyan szakemberek, akik fontosnak tartják a Hivatal megalakulásának, működésének, munkájának teljes körű dokumentálását is. Az első elnök, Wolfart János, bizonyára szívesen emlékezne úttörő munkájára, a kezdetekre, ám ezt ma már személyesen nem teheti meg, hiszen munkájának végzése közben több mint egy éve elhunyt. Halálának első évfordulóján, övegye, Wolfartné Stang Mária kezdeményezésére éppen a Hivatalban emlékeztek rá a munkatársai, barátai. Ő 1990-től 1995-ig állt a NEKH élén, s dr. Hegyesiné Orsós Éva követte (1995-1998), majd Doncsev Toso lett az elnök (1998-2000). Tőle Báthory János vette át a stafétabotot (2001-2002), aki korábban volt már a Hivatal helyettes elnöke is. 2002-től a jelenlegi elnök, az a Heizer Antal következett, aki 1995-től kíséerte fegyellemmel a kormányhivatal munkáját. Következzenek azonban a visszaemlékezések!

Wolfart János

Dr. Hegyesiné Orsós Éva, elnök, 1995-1998:

Sok nehézsége és keserűsége ellenére az 1995 és 1998 közötti négy év életem egyik legsikeresebb és legboldogabb időszaka volt, csak nosztalgiai tudok róla beszélni. Tudtam tenni, dolgozni! Teljesen természetes volt, hogy a napi tíz vagy akár tizen-négy óra mellett még szombat-vasárnap is dolgoztam. Mindennap hálás voltam azért, hogy tanultam, megismerhettem valami újat, rendkí-

vüli emberekkel találkoztam, dolgoztam és ezért még fizettek is. Az egyes kisebbségek ügyének elkötelezett képviselőivel ismerkedtem meg, és a közigazgatásban, a nemzetközi kapcsolatokban is fantasztikus emberek voltak a partnereim! Ez a munka számomra az élet nagy ajándéka volt! Ma is, ha elmegyek a Parlamentbe, pl.: a Kisebbségekért Díj átadására, vagy még inkább az Időszügyi Tanács ülésére; ha egy olyan településen zajló rendezvényre vagyok hivatalos, ahol kisebbségiek élnek, nagyon nagy örömet jelent, amikor azt látom, hogy amit 1995-98-ban a munkatársaimmal elkezdtem, elindítottam, az beérett, működik. Közöttük vannak olyan kezdeményezések is, amelyeken akkor többen mosolyogtak, sőt kétkeltek, esetleg még azt is felvetettek, hogy komolyan azt gondolom-e, ezzel egy kormányhivatalnak kell foglalkoznia. Ma azt látom, hogy jól gondoltam, jól gondoltuk akkor. Egészen rendkívüli szakértői gárdával dolgoztam együtt, megszállottakkal, a legkiválóbbak voltak körülöttem. A munkatársaim között volt Polgár Anna, Varjú Gabi, a helyettesem: Heinek Ottó. Jó volt velük dolgozni! És az sem véletlen, hogy – más területen – ma is dolgozom velük, a barátaim között tartom őket számon. És a sor igazán nem teljes, mert még nem is szóltam, Szauer

Ágíról és másokról! Azután ott volt Furmann Imre, Szikinger Pista, Havas Gábor, Kemény István, Kertesi Gábor, Radó Péter, Bernáth Gábor, és biztos, hogy most is kihagyok neveket! Remek emberek voltak a környezetemben, akikkel igazi élvezet volt együtt dolgozni!

Dr. Doncsev Toso, elnök, 1998-2000:

Az elnöki tevékenységemet megelőző nyolctíz évben tevékenyen vettem részt a kisebbségi közéletben. Régóta – közel három évtizede – foglalkozom a hazai bolgárság és a többi hazai nemzetiség kérdéseivel.

Ennek ellenére korántsem könnyű feladat megvonnom az elmúlt tizenöt év kisebbségpolitikai mérlegét. Kiváltságképp így van ez, ha fegyellemben vesszük, hogy ezt a politikát nemcsak a mindenkori kormány, illetve kormány szervként a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal, hanem az Országgyűlés, a politikai pártok, az Országgyűlési Biztosok Hivatala és – főképp országos önkormányzataik révén – maguk a kisebbségek, de a kisebbségi és a többségi társadalom egésze is alakították. Valamennyi körülményt számba véve úgy látom, hogy hazánk kisebbségi politikáját, jelesül a NEKH tevékenységét, az eltelt másfél évtized alatt leginkább a folytonosság jellemezte, amit mind a négy kormányzat alatt az alapelvek viszonylagos állandósága biztosított. Ennek az összhangnak az értékei különösen akkor ötlenek szembe, ha az európai és tágabb nemzetközi összefüggésekben vizsgáljuk. A magam részéről megítélésem szerint e fő irányhoz azzal járultam hozzá, hogy kollégáimmal együtt sikerült megteremtünk azokat az állandó egyeztető fórumokat, amelyeken kikértük a kisebbségek véleményét az őket érin-

tő kérdésekben. Politikánk fő irányait velük együtt dolgoztuk ki.

A Hivatalnak az elkövetkezőkben még hosszú időszakra át oroszlánrészt kell vállalnia a kisebbségekre vonatkozó törvények további módosításában, az érintett felek közötti koordinálásban. Erre kötelezi számos eddigi probléma megoldatlansága, de a júniusi részleges törvényhozási siker, valamint a kulturális autonómia széleskörű kiterjesztésének társadalmilag megfogalmazott, határozott igénye.

Báthory János, elnök, 2001-2002:

Kisebbségi ügyekkel foglalkozó köztisztviselőként az elmúlt tizenöt évben legfontosabb tevékenységemnek a *Kisebbségi törvény megalkotásában, majd módosításában való részvételemet* tartom. Szerepem ugyan egyik esetben sem volt meghatározó, de mindkét alkalommal jelentősen hozzájárultam az előkészítő munkákhoz. Ha rajtam múlik, más törvény született volna és a módosítás is más

irányt vesz. Sok kérdésben engedtem a saját elgondolásomból úgy a törvényalkotás, mint a módosítás idején. Ezt lehet akár kompromisszumképességnek, toleranciának, de a – komolyan vett – partnerségi viszonyok tiszteltben tartásának is tekinteni. Mostanában azonban kétségeim vannak: nem nekem volt-e igazam. Nem lett volna helyesebb merevebben, erőszakosabban, pozícióm és befolyásom teljes súlyával ragaszkodnom eredeti elgondolásaimhoz?

Mi a törvény alapvető hibája? Az, hogy az anyanyelv és az arra épülő kultúra védelme helyett – anélkül, hogy követelményeket állítana fel számukra – a szervezetre, az önkormányzatokra koncentrált. A törvény születésekor még azzal nyugtattam magam, hogy az önkormányzatok tevékenysége szükségszerűen az anyanyelv és élő kultúra ápolására irányul majd. Az azóta eltelt több mint egy évtized számomra azonban nem ezt igazolja. Folytatódik az anyanyelv elhalása, és az önkormányzatokat mintha ez nem igazán érdekelné. Tény, hogy elnökségem idején, 2000-2002 között nem érkezett hozzám olyan ügyirat, amely az anyanyelvhasználat problémáival foglalkozott. Mintha ezen a téren minden a legnagyobb rendben volna! Annál több volt a panasz az önkormányzatok járandóságai, a támogatások, a hatáskörök ügyében. A kisebbségi törvény módosítása körüli viták is az önkormányzatok pénze és hatásköre, illetve új státusok létrehozása ügyeiben folytak. A módosítás sem jelölt meg az önkormányzatok számára kötelezően ellátandó feladatot. Szomorú, hogy arra kell büszkének lennem: az anyanyelv védelme a javaslatomra került be a kisebbségi önkormányzatok által ellátandó közügyek közé.

Hová vezet ez? Lesznek jól működő kisebbségi önkormányzataink, miközben a kisebbségi nyelvek elhalnak. Az anyanyelv központú identitás helyét átveszi a származás? Katasztrofális lenne. Én legalábbis nem szeretnék olyan országban élni, ahol az identitást a származás határozza meg.

Ebből következik személyes programom is: *ha még egyszer befolyáshoz jutok a kisebbségi politika és az államigazgatás területén, lehetőségeimhez mérten igyekszem a szervezetközpontú rendszert az anyanyelv központúság felé mozdítani. Nemcsak a nemzet él ugyanis a nyelvében, hanem a nemzetiség is!*

Heinek Ottó, elnökhelyettes, 1995-1998:

1990 nyarán felhívott Wolfart János, aki akkor néhány hónapja már a Minisztertanács Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Titkárságán, az úgynevezett Tabajdi-titkárságon dolgozott. A munkatársak többsége a választások után a politikába vagy határon túli területre távozott, hazai kisebbségi ügyekre maradt Wolfart meg a helyettese, Báthory János és egy titkárnő. Wolfart elkezdte szervezni a hi-

vatalt és az elejétől fogva magától értetődő volt, hogy nemzetiségi referensekre van szükség, kell némi jogi tudás és valaki, aki mindezt „el is tudja adni”. Így kerültünk oda néhányan: Popovics Gyuri, Horváth Ági és jómagam, majd kis késéssel Fretyán István, akit nyáron a síófoki parton sör mellett győzködtem arról, hogy fogadja el a felkérést, jöjjön a Hivatalhoz. Szinte valamennyien olyanok voltunk tehát, akik korábban nemzetiségi szövetségnél, újságnál vagy tévénél dolgoztak.

Hogy mi vonzott bennünket? *Izgalmasak voltak az idők*, harmincévesen az ember örömmel vágott bele új dolgokba, tele volt derűlátással. A fizetés is lényegesen több volt, mint egy újságíróé. Jogásként Samu professzor ajánlotta Váradit Vilit. Ha jól emlékszem, ez volt az alaplétszám, ami persze változott, bővült. 1995-ig német referens voltam, Fretyánnal közösen vittük a sajtós ügyeket, aztán – Báthory János távozta után – elnökhelyettes lettem és az is maradtam 1998 késő ősziéig. Akkor – eldöntve, hogy indulok a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata elnöki tisztségéért – lemondtam a köztisztviselői jogviszonyomról.

Hogy mire emlékszem szívesen? Nagyon megszerettem az államigazgatási munkát, kifejezetten élvezettel jártam az Országgyűlés emberi jogi bizottságába s a minisztériumokba is a különböző egyeztetésekre. Sokat tanultam a Kisebbségi Kerekasztallal folytatott tárgyalásokon. A legjobb érzés persze mindig az volt, ha sikerült elintézni valamit, megnyugtatóan lezárni egy ügyet. Nem szívesen emlékezem viszont azokra a vitákra, az időnkénti szélmalomharcokra, amelyeket olyanokkal kellett megvívni, akik nem tudták, vagy nem akarták felfogni, hogy *nemzetiségi ügyekben csak egy kicsivel több pénzzel és odafigyeléssel csodákat lehetne tenni*. Úgy látom, hivatali utódaimnak is sok gondot, idegeskedést okoz a meg nem értés. Egyébként ma is szívesen járok a Hivatalba, nem csak ügyeket intézni, de beszélgetni, találkozni a volt kollégákkal. Örülök, hogy a Hivatal végre saját pénzekkel is rendelkezik s ezzel valamelyest alakítója, formálója az állam nemzetiségi politikájának. Érzékelem ugyanakkor azt is, hogy egyre inkább hivatalként viselkedik. Ez persze jó, *az államigazgatási profizmus, a jogi, költségvetési szaktudás a kis apparátusokkal rendel-*

kező országos önkormányzatok számára is jól hasznosítható. Legalább ennyire fontos azonban az empátia. Úgyhogy – Koch Valéria szavaival – azt kívánom a tizenöt évesen immár kamaszkorú Hivatalnak, hogy őrizze meg azért a „gyermekkor sparherdmelegét” is.

Varjú Gabriella, elnökhelyettes, 1998-2000:

1995 és 1998 között főosztályvezetőként, 1998 és 2000 között pedig elnökhelyettesként dolgoztam a Hivatalban. Emlékszem rá, hogy mennyi kíváncsiság, kétely és félelem volt bennem, amikor – Orsós Éva felkérésére – a Hivatal munkatársa lettem. Nagyon örülök, hogy lehetőséget biztosított számomra, a Hivatalban töltött öt év alatt sokat tanultam kollegáimtól, s mindazoktól, akikkel

munkám során találkozhattam. Közelebb kerültem a kisebbségi kultúra értékeihez, és megértettem valamit abból is, hogy mindezeket milyen nehéz napjainkban megőrizni, erősíteni. Egyetlen embert emelnék ki kollegáim közül, bár sokakat megemlíthetnék, *Bencsik Klárit*. Barátságára, szeretetére büszke vagyok, sokszor bátorított reménytelennek tűnő helyzetekben hitével, okos tanácsaival, és akire – nehéz pillanatokban – ma is erőt adó személyiségként emlékezem.

Fő feladatként *roma ügyekkel* foglalkoztam, Orsós Éva, majd *Doncsev Tosó* – elnökként – *szakmai önállóságot* biztosított munkámhoz, amelyet igyekeztem – legjobb tudásom szerint – a roma emberek helyzetének javítására felhasználni. Ma is azt gondolom, hogy *köztisztviselőként nagyon sokat tehetünk a cigányok társadalmi kirekesztése, hátrányos megkülönböztetése ellen, és a közigazgatásban is jelenlévő előítéletes szemlélet megváltoztatásáért*. Nem tudok felmutatni kisebbségi gyökereket, a Hivatalban töltött évek azonban arról győztek meg, hogy a hazánkban élő kisebbségek kultúrájának fennmaradása és továbbörökítése valamennyi magyar állampolgár közös ügye. Bízom abban, hogy amikor a 20. évfordulót ünnepljük, akkor a Hivatal még hatékonyabb, önállóbb és „erősebb” szervezeti keretek között fog működni.

Heizer Antal, elnök, 2002-től napjainkig:

Diplomáciai szolgálatomat követően – éppen Albániából érkeztem meg – kerültem *dr. Tabajdi Csaba* titkárságára, a Miniszterelnöki Hivatalba. Úgy volt, hogy a balkáni, délszláv ügyekkel foglalkozom majd, de hamar megváltozott a munkám. Beindult a cigány rövidtávú program, megalakult a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány (a MACIKA), aztán döntés született az első cigányügyekkel foglalkozó tárcaközi bizottság felállításáról is, így hamar belecsöppenem a hazai kisebbségi ügyekbe. Kormányfőtanácsadóként már szinte napi kapcsolatban álltam a Kisebbségi Hivattal, s 1998-1999 között voltam a MACIKA igazgatója is. 1999. április közepétől lettem a Hivatal általános elnökhelyettese,

2002 júliusától pedig *elnöke*. A legfontosabb feladatomban akkor azt éreztem, hogy felrázom a Hivatalt, hogy elhitesse a munkatársakkal: kell és érdemes is dolgozni. 1998-tól három elnök váltotta egymást, nyilván azonos vagy hasonló céllal, de egyéni munkatílussal.

A Hivatal elmúlt tizenöt évében, az első ciklus legfontosabb eredménye az volt, hogy megalkották a törvényt, a másodikban székházakat kaptak a nemzeti és etnikai kisebbségek, vagyonhoz jutottak. Aztán szerkezeti átalakulások következtek, főleg a cigány területen. A Miniszterelnöki Hivatalon belül politikai államtitkárság alakult, hogy később tovább fejlődjön. Ma az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztériumban államtitkári szinten összpontosulnak ezek a kérdések, miközben a Hivatalban azért még mindig működik cigány referatúra.

E ciklusban az egyik legfontosabb eredmény, hogy létrejött az úgynevezett Intézményi Alap. Eddig *mintegy harminc – elsősorban oktatási és kulturális – intézményt* vettek át vagy alapítottak az országos önkormányzatok! Nagyon fontos lenne, hogy az intézményi támogatás beépüljön az országos önkormányzatok költségvetésébe és persze, hogy az Alkotmánybíróság mielőbbi döntése után az Országgyűlés elfogadja a módosított kisebbségi törvényt, döntsön a választásokról. Ez meg is határozza az előttünk álló év feladatát, sőt a következő ciklus munkáját is. Mindenek előtt a választásokra kell felkészíteni a nemzeti és etnikai kisebbségeket, de sok más feladat is következik. 2008-tól az országos önkormányzatok költségvetési szervként fognak működni s erre komolyan, szakmailag is fel kell készülniük. A törvénymódosítás erősíti az anyanyelv használatát (pl. a közigazgatásban) s ez sem lesz kis feladat.

Sok minden azonban még várát magára és ez véleményem szerint összefügg azzal, ami ma Európában történik, illetve nem történt meg. *Európában nem jöttek létre kisebbségi normák*. Az Európa Tanács Nyelvi Kartája például nem vált európai normává, és sorolhatnám. Ha Európa nem ugyanolyan mértékben lépked előre, *nincsenek mellérendelt EU-források*, a kisebbségpolitika, a nemzeti és etnikai kisebbségek kultúrájának ápolása nemzeti kérdés marad. Így aztán értelemszerűen beszűkülnek az anyagi források is. Az elmúlt tíz évben jobban fel kellett volna készíteni a kisebbségi népcsoportokat a pályázatokban rejlő lehetőségek felismerésére.

Örülök a ma is itt dolgozó kollégáim: helyettesem, *Popovics György*, kolléganóm, *Csík Jánosné*, Erzsike kitüntetéseinek, munkájuk elismerésének. Csak egy pillanatra álunk meg emlékezni, aztán készülhetnek a *„Választási füzetek”*, az Országgyűlési Biztosok Hivatalával közösen a jogszabálygyűjtemény. Ha az Országgyűlés – amint azt nagyon remélem – elfogadja a módosított kisebbségi törvényt, kemény év elé nézünk.

(Folytatjuk)

